МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки РД

ГКУ РД "ЦОДОУ ЗОЖ"

ГКОУ "СОШ Ботлихского района"

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
руководитель МО	зам.директора по УВР	директор
Ахмедбегова Н.А.	Саадулаева И.С.	Сагитов З.З.
приказ №78 от «30» 08.23 г.	приказ №78 от «30» 08.23 г.	приказ №78 от «30» 08.23 г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение» (родной)

для обучающихся 4 класса

Магомедова А.К.

с.Алак 2023-2024г

Авар адабият

Программаялъе баян.

Программа хIадур гьабуна байбихьул школалда тIуразаризе хIисабалде росарал хIасилазулги, обществоялда чиясул хьвадачIвадиясул къагIидабазда бухьараб концепциялъулги, Байбихьул школалъул лъай кьеялъул федералияб пачалихъияб стандарталъулги кьучIалда.

Адабияб цIали байбихьул школалъул системаялда аслиял предметазул цояб ккола. Гьелъ рахьдал мацIалда цIалиялъул махщел ва тексталда тIад хIалтIиялъул бажари лъугьинабула, художествияб литература цIалиялде интерес бижизабула ва лъимералъе рухIияб ва эстетикияб тарбия кьезе, гьесул гIакълу цебетIезабизе квербакъула. Гьединго литературияб цIалиялъул курс тIадегIанаб даражаялда лъазабиялъ рес кьола байбихьул классазул цогидал предметазда лъикIал хIасилал рихьизаризе.

Байбихьул школалъул литературияб цIалиялъул курс буссун буго гьал хадусел мурадал тIуразариялде:

бичIчIун, битIун, чвахун ва пасихIго цIализе гъваридго лъазаби; батIибатIиял тайпабазул текстазда тIад хIалтIизе бажаруледухъ, калам цебетIезаби; тIехьалдехун ва цIалиялдехун бугеб интерес щулалъизаби; цIалиялъул даража борхизаби ва, жалго жидедаго чIун, асарал цIалиялъулъги къваригIараб тIехь тIаса бищиялъулъги хIалбихьи букIинаби;

художествиябгин творчествоялъулаб ва нахъгIунтIиялъулаб пагьмуги, художествиял асарал цIалулаго, чидае рекIел асар загьир гьабизе бугеб бажариги цебетIезаби; рагIудехун берцинаб (эстетикияб) балагьи лъугьинаби ва художествияб асар бичIчIизе бажари;

художествиял асараздалъун байбихьул классазул цIалдохъабазул рухIияб хIалбихьи бечелъизаби; рухIияб асаралъул ва гьудуллъиялъулги, жавабчилъиялъулги, лъикIлъиялъулги, ритIухълъиялъулги хIакъалъулъ бичIчIиял куцай; Дагъисталъул ва цогидал миллатазул культураялъул адабхъатир гьабизе цIалдохъаби куцай.

Байбихьул школалда предмет хIисабалда литературияб цIалиялъ лъимал цIализариялъул гуребги, гьезие тарбия кьеялъулги масъалаби тIурала.

Литературияб цIалиялъул дарсазда аслияб куцалъ кIвар кьола цIализе бугеб бажари лъугьинабиялде ва лъималазул калам цебетIезабиялде. ЦIалдохъабаз гъваридго лъазабула бичIчIун ва пасихIго цIализе, жалго жидедаго чIун, текстал цIализе; гьел

ругьунлъула тӀехьалъул хӀасил бичӀчӀизе ва гьелдаса сверухъ бугеб тӀабигӀаталъул хӀакъалъулъ щвараб лъай гӀатӀилъизабиялъе пайда босизе.

Литературияб цӀалиялъул дарсазда цӀалдохъан ругьунлъула битӀун, гъалатӀал риччачӀого, цӀализе. БитӀун, чвахун цӀализе бажарулеб лъимералъе гьоркьоса къотӀичӀого тӀахьал цӀализе рокьула, гьесда лъала текстал цӀалиялъул ва гьелгун хӀалтӀиялъул къагӀидаби, гьединго гьесда бажарула цӀаларал асаразул хӀасил бичӀчӀизе, живго жиндаго чӀун, жиндие къваригӀараб тӀехь тӀаса бищизе ва гьелъие къимат кьезе.

Литературияб цӀалиялъул курсалъ цӀалдохъабазул художествиял асарал цӀалиялде интерес бижизабула. ЦӀалдохъаби ругьунлъула поэзиялъулаб рагӀул берцинлъи бичӀчӀизе, рагӀул искусствоялъул сипатсураталъе къимат кьезе.

Курсалъул гӀаммаб характеристика

ЦӀалул дарсал гьарула тӀоцебесеб классалдаса байбихьун (хӀарпал малъулеб заман лъугӀун хадуб), гьоркьоса къотӀичӀого, ункъабилеб класс лъугӀизегӀан. ЦӀализе ругьун гьарулаго, мугъчӀвай гьабула, тӀоцебесеб классалда «Букварь» малъулаго, лъималазе щвараб лъаялдеги бажариялдеги.ЦӀалул курс гӀуцӀун буго магӀарулазул, гӀурусазул ва дагъистаналъул цогидал миллатазул хъвадарухъабазул ва шагӀирзабазул художествиял асараздасан. Гьединго цӀалул курсалъулъ кьун руго гӀелмиялгин нахъгӀунтӀиялъулал асаралги. Художествиял ва гӀелмиялгин нахъгӀунтӀиялъулал асарал дандекквеялъ квербакъула литературияб искусство жеги гъваридго бичӀчӀизе.

Литературияб цӀалиялъул хӀасил программаялъулъ гьал хадусел бутӀабазде бикьун буго:Каламалъул тайпаби. Каламалъул культура;Тексталда тӀад гьабулеб хӀалтӀул тайпаби;Художествияб асаралда тӀад хӀалтӀи;ЦӀализе кколел асарал. ЦӀалиялъул культура.

ТӀоцебесеб «***Каламалъул тайпаби. Каламалъул культура»*** абураб бутӀаялъулъ хъвазе ва цӀализе, гӀенеккизе ва гаргадизе бугеб бажариялде, ай каламалъул киналго тайпаби камиллъиялде кӀвар буссинабун буго.

Программаялъ тӀалаб гьабулеб буго I–IV классазда щибаб цӀалул дарсазда битӀун, чвахун, бичӀчӀун ва пасихӀго цӀалиялъул бажари камил гьабизе.

Гьединаб бажари лъугьуна батӀибатӀиял асарал, гьезул бутӀаби гьоркьоса къотӀичӀого цӀалиялдалъун.

1 – себ классалда лъималазда лъазе ккола гӀедегӀичӀого, бичӀчӀун ва битӀун гӀисинал текстал рагӀабиккун цӀализе. Гьелдаго цадахъ цӀалул дарсазда цӀикӀкӀараб кӀвар

кьола гьаркьал ритӀун рахъиялде. ЦӀалул хехлъи минуталда жаниб гӀагашагарго 20–25 рагӀуде бахуна.

2 – абилеб классалда лъималаз гӀисинал текстал рагӀабиккун (захӀматал рагӀаби слогалккун) цӀалула. ЦӀалул хехлъи, I классалда дандеккун, цо минуталда жаниб 30–40 рагӀуде бахуна.

3 – абилеб классалда текстал рагӀабиккун ритӀун, ричӀчӀун ва чвахун цӀалула. ЦӀалулаго, логикияб ударение лъезе, кколелъуб лъалхъи гьабизе, интонация цӀунизе. ЦӀалул хехлъи минуталда жаниб 50–60 рагӀуде бахуна.

4 – абилеб классалда киналго цӀалдохъабаз хехго, ритӀун, ричӀчӀун, рагӀабиккун текстал цӀалула. Слогалккун цӀалиялъул магӀна ккола цӀалдохъаби цӀалулъ нахъахутӀи. ЦӀалул хехлъи минуталда жаниб 70–80 рагӀуде бахуна.

Программаялда кьураб материалалъ квербакъула гаргадизе (ай жиндирго пикру загьир гьабизе, суалал лъезе ва гьезие жавабал кьезе, диалогалъулъ гӀахьаллъизе, монолог гӀуцӀизе) бугеб бажари цебетӀезабизеги. ЦӀалдохъаби ругьунлъула жидеда цебе мурад лъезе, бицунеб жоялда хадуб халккезе, гьелъие къимат кьезе, цогидазухъ сабурго гӀенеккизе ва гь.ц. Программаялъул кӀиабилеб бутӀаялъулъ цӀалдохъабаз лъайхъвай гьабула ***тексталда тӀад гьабулеб хӀалтӀул тайпабазулгун.***

Гьел ругьунлъула текст бутӀабазде биххизе, гьел бутӀабазда цӀарал лъезе, план гӀуцӀизе, цӀалараб текст къокъго ва тӀубанго бицине, тексталъулъ аслияб пикру жидерго рагӀабаздалъун загьир гьабизе. ЦӀалдохъабазда лъала текстал хабариял, сипатиял ва пикриял рукӀин. Гьезда бажарула тексталъул хӀасилги бетӀерги цоцазда рухьизе, цӀалул, гӀелмиялгин нахъгӀунтӀиялъулал ва художествиял текстал ратӀарахъизе, гьезул бугеб кӀвар бихьизабизе.

Программаялъулъ хасаб бакӀ ккола ***художествияб асаралда тӀад гьабулеб хӀалтӀиялъ.*** ЦӀалдохъаби ругьунлъула художествияб асар бичӀчӀизе ва гьелъие къимат кьезе, гьеб гӀелмиялгин нахъгӀунтӀиялъулал асараздаса батӀабахъизе. Гьезда лъала художествиял асаразул хаслъаби.

Художествиял асаразул анализ гьабулаго, цӀалдохъабаз лъугьабахъиназул тартиб чӀезабула, героязулгун ва гьез гьарурал ишазулгун лъайхъвай гьабула, жидергоги авторасулги герояздехун бугеб балагьи рагьула, цӀалараб жоялъул аслияб пикру загьир гьабула. Программаялъулъ бугеб материалалъ сверухъ тӀабигӀаталдаги хӀайваназул хьвадачӀвадиялдаги хадуб халкквеялда бухьараб бажариги цебетӀезабула.

Программаялда рекъон лъималазда лъазе ккола литератураялъул киналго аслиял жанрал: маргъаби, кучIдул, харбал, абиял, кицаби, бицанкIаби, драмаялъулал асарал ва гь.ц. Гьаниб кьураб тематика байбихьул школалъул гIелалъул лъималазде гIагараб буго. Тематикаялъул хIасилалъ сверухъ бугеб дунялалдехун интерес бижизабула, лъималазул кIвар буссинабула жидерго гIел бащададздехун ва цIикIкIараздехун, тIабигIаталдехун, тарихалдехун, нилъер ВатIаналъул культураялдехун бугеб гьоркьоблъиялде, гьединго тематикаялъ рес кьола батIибатIиял автораз цого цо тематикаялда тIаса хъварал асарал дандекквезе. ЦIализе кьураб тематикаялъ лъимералъул сверухъ дунял бичIчIизе бугеб интерес гIатIилъизабула, цIализе бугеб махщел цIикIкIинабула ва цIалиялъул культура лъугьинабула. Гьелда тIадеги, цIализе кьурал асараз кIудияб кумек гьабула лъималазе рухIиябгин эстетикияб тарбия кьезе.

2 – 3 классазда 34 – 34 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 1 сагIат). Курс лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал

Жиндирго ВатIаналде, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатазде ва гьезул тарихалде кIудияб рокьи бижизаби.Цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIунакъараб балагьи бижизаби.ЦIалиялдехун лъимералъул интерес бижизаби.Жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби.Эстетикияб бичIчIи лъугьинаби.

Цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.Лъиданиги цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби, тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвалхIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби.Творческияб хIалтIуде гьира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби.

Метапредметиял хIасилал

БатIибатIиял жанразул ва тайпабазул текстал бичIчIун цIализе ругьунлъи, текстал кIалзул ва хъвавул формаялда гIуцIизе лъай.

Сверухъ тIабигIаталда нахъгIунтIизеги цогидазулгун бухьен гьабизеги каламалдаса пайда боси.Накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизеги, диалогалъулъ гIахьаллъизеги, батIибатIиял пикраби рукIиналъе мукIурлъизеги, жиндирго пикру загьир гьабизеги, гьелъие далил бачинеги разилъи.Предметазул ва предметазда гьоркьор ругел бичIчIиял

лъай (цоцазулгун гьоркьоблъи, маданият, творчество, тIехь, асаралъул хIасил, художествияб текст ва гь. ц.); гуманитариял (ай инсанасул, гьесул культураялъул, тарихалъул бицунел) ва эстетикиял (ай искусствоялда, дунялалда ва гIадамазул гIумруялда жаниб берцинлъиялъул, гьайбатлъиялъул хIакъалъулъ бицунел) предметазда гьоркьор ругел бухьенал

ричIчIи.Цебе лъураб масъалаялда рекъон цIалиялда хурхарал хIалтIаби планалда росизе, гьезда хадуб хелкквезе ва гьезие къимат кьезе бугеб бажари лъугьинаби. ЦIалулъ жиндирго лъикIал яги квешал хIасилал рихьизе бугеб бажари лъугьинаби. Цебе лъураб мурад тIубаялъе гIоло цадахъ хIалтIизе бажари.

Предметиял хIасилал

Литература тIолабго дунялалъулаб ва миллияб культура гIадин бичIчIи, гьелъ рухIияб бечелъи ва гIадатал цIунулеллъи лъай.ТIехь культурияб бечелъи букIин бичIчIи.

РагIул искусство гIадин художествиял асараздехун бербалагьи букIинаби.МагIарулазул ва Россиялъул цогидал миллатазул литератураялъул рухIияб бечелъи бичIчIи.Инсан цеветIезавиялъе литератураялъул бугеб кIвар бичIчIи; ВатIаналъул ва гьелъул халкъалъул, сверухъ тIабигIаталъул, культураялъул, лъикIлъи-квешлъиялъул, гьудулгьалмагълъиялъул, ритIухълъиялъул хIакъалъулъ бичIчIи лъугьинаби; гьоркьоса къотIичIого цIалдезе кколеблъи бичIчIи.

ЦIалиялъул бугеб кIвар бичIчIи; цIалиялъул батIибатIиял тайпабаздаса пайда боси (лъайхъвай гьабиялъул, аслияб жо балагьиялъул, тIасабищул, лъазабиялъул); героязул хьвадачIвадиялъе кьураб къимаб хIужжабаздалъун кьучIаб букIин бихьизабизеги, гьоркьоб лъураб жоялда тIаса жиндирго пикру загьир гьабизеги, текстазул батIибатIиял тайпаби ричIчIизеги, гьезие къимат кьезеги бажари. Жиндие къваригIараб литература, живго жиндаго чIун, цогидазул кумек гьечIого, тIаса бищизеги цебе букIаралдаса цIикIкIараб информация бичIчIизе ва щвезе баян кьолел тIахьал (источникал) хIалтIизаризеги бажари.БатIибатIиял текстазул анализ гьабизе, ай гIиллаялъулабгин цIех рехалъул бухьен чIезабизеги, асаралъул аслияб пикру загьир гьабизеги, текст бутIабазде биххизеги, гьел бутIабазда цIарал лъезеги, гIадатаб план гIуцIизеги, асаралъул загьирлъи, пасихIлъи бихьизабулел алатал ратизеги, текст жиндирго рагIабаздалъун цIидасан цIализеги бажари.БатIибатIиял текстазда тIад хIалтIизеги, цIалул ва художествиял, гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал текстазул хаслъаби рихьизаризеги бажари; художествиябгин творчествияб пагьму цебетIезаби; художествиял асаразда, суратазда тIасан яги жиндирго хIалбихьиялъул хIакъалъулъ живго бетIергьанаб текст гIуцIизе бажари.

Курсалъул материал

Каламалда ва цIалиялда сверухъ гьарулел хIалтIабазул тайпаби

ГIенеккун (гIинтIамун) рагIараб жо бичIчIизе бажари (аудирование)

ГIинда рагIараб цогидазул калам бичIчIи. Цогидас цIалулеб асар гIенеккун дандрекъон кколеб хIалалъ бичIчIи. ГIенеккун рагIараб асаралда тIаса лъурал суалазе жавабал кьезе бажари, лъугьабахъиналъул тартиб чIезаби, рагIараб каламалъул мурад бичIчIи, гIенеккун рагIарал гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал ва художествиял асаразда тIаса суалал лъезе бажари. Авторасул стилалъул хасльиялдаги каламалъул пасихIлъиялдаги хадуб халкквезе бугеб бажари цебетIезаби.

ЦIали

РагIизабун цIали. РагIабазулъ слогал ва хIарпал гьоркьор риччачIого ва гьел ругеб бакI хисичIого, рагIаби, предложениял ва текстал бичIчIун, битIун цIали. Слогалккун цIалиялдаса байбихьун дагьдагьккун бичIчIун, битIун тIуранго рагIаби ва рагIабазул дандраял цIали; классалдаса классалде, тIубараб текст бичIчIуледухъ, цIалиялъул хехлъи цIикIкIинаби. КIудияб гуреб, гьитIинаб текст пасихIго цIали: цIалулаго битIун абиялъул ва интонациялъул нормаби цIуни; цIалиялъул мурад бичIчIи, цIалулев чиясул цIалараб асаралдехун бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе бажариледухъ, интонациялдаса ва цоцазулгун бухьен гьабизе цере лъурал мурадазда ва масъалабазда рекъон хIинцлъизабун (хьадарлъизабун) яги хехлъизабун цIалиялъул темпалдаса пайда боси. Интонацияги цIунун, батIибатIиял тайпаялъул предложениял цIали. БатIибатIиял текстазул магIнаялъулал хаслъаби ричIчIи ва интонациялъул кумекалдалъун гьел рихьизари. КIудияб гьечIеб текст живго жиндаго чIун пасихIго цIализе бажари (цIалулаго данде кколеб гьаракьбакъан ва хехлъи (темп) тIасабищизе, логикияб ударение битIун лъезе, лъалхъи гьабизе).

Сасун цIали. Жанраялъул ва кIодолъигьитIинлъиялъул рахъалъ ричIчIизе бигьаял асарал рагIизабун цIалиялдаса дагьдагьккун сасун цIалиялде рачIин. ЦIалараб тексталъул магIна бичIчIи. ЦIалиялъул тайпа чIезаби: лъазабиялъул, лъайхъвай гьабиялъул ва тIасабищиялъул; тексталъулъ къваригIараб информация балагьи, гьелъул хаслъаби ричIчIи.

Литературияб ц1али. 4 класс (17 часов)

№	Дарсил тема	Саг1тал	Къо – моц1	
			План	Факт
1	«Маг1арулал» Р.Х1амзатов	1	13.09	13.09
	«Ц1алдохъан» Ц1.Х1амзат.			
	«Хасалихълъи» М.Сулиманов			
2	**«Дунги дир гьалмагъзабиги».** «Ц1унц1ра» Г1.Мах1амад.	1	21.09	21.09
3	«Къарумги сахаватги» маргьа.	1	11.10	11.10
	«Бац1ил кеч1» маргьа.			
4	Гьудул- гьалмагълъиялъул х1акъалъулъ кицаби.	1	25.10	
5	**«Т1абиг1ат ц1уни».** Т1абиг1аталдехун маг1арулазул бербалагьи.	1		
	«Царал бох» маргьа.			
6	«Ват1ан» Т. Таймасханов.	1		
7	**«Лъик1абин сунда абулеб, квешабин сунда абулеб?»** «Ц1одорав вас» маргьа.	1		
8	«Адаб» Ц1.Х1амзат.	1		
	«Гьудул» Р.Рашидов			
	Нилъер умумузул г1акълаби.			
9	Хасел. «Г1айнал макьу» Р.Х1амзатов	1		
10	**«Хасел» сочинение**	1		
11	**Халкъияб к1алзул гьунаралъул асарал.**	1		

	«Бит1арабиц» маргьа.			
	«Х1амаги оцги» маргьа.			
	«Бесдалав» маргьа.			
	Кицаби ва абиял.			
12	**Т1абиг1ат берцинаб их.** «Их» Р.Х1амзатов.	1		
	«Ихдалил кеч1» Г.Скребницкий.			
	«Эбел» кеч1			
13	«Рахъухъирщ» маргьа.	1		
14	**Нилъер маданият ва адабият.** «Гьайбатав инсан, г1ажаибав тохтур» М.Расулов.	1		
	«Адабияталъул машгьурав зах1матчи»			
15	«Маг1арул росу» Н.Абих1асанов.	1		
	Нилъер районал.			
16	**Муг1рузул улка.** «Авар литературияб мац1ги, болмац1ги, диалекталги.	1		
	«Шамил» Ц1.Х1амзат			
17	«Маг1арул халкъалъул мац1ал»	1		
18	Резерв.	1		